

Sáfrán József¹ – Bokodi László²

Japán nemzetbiztonsági lehetőségei: Csatlakozás az Öt Szemhez

Japan's National Security Options: Joining the Five Eyes

A hidegháború végével Japán pacifista nézetei kezdtek átformálódni, ami hatással volt a nemzetbiztonsági szektorára is, amely a 2000-es évek eleje óta fokozatosan épül ki. Egy viszonylag fiatal nemzetbiztonsági szervezetrendszer számára elengedhetetlen, hogy szövetségeseket találjon a világban. A tanulmány Japán az Öt Szem szövetségéhez való csatlakozási lehetőségeit vizsgálja meg. Sorra vesszük, melyek azok a tények, amelyek rendelkezésünkre állnak Japán „Hatodik Szemmé” válásával kapcsolatban. Elemzésünk folyamán megvizsgáljuk, miért van esélye Japánnak bekerülni a szövetségbe, és az eredeti öt tagnak miért érdeke, hogy a szigetország elsőként, mint nem angolszász ország legyen tag. Végezetül a jövőbeni lehetőségek bemutatására kerül sor.

Kulcsszavak: Japán, nemzetbiztonság, Öt Szem, Kínai Népköztársaság, Oroszországi Föderáció, Koreai Népi Demokratikus Köztársaság

With the end of the Cold War, Japan's pacifist views began to reshape its national security sector, which has been gradually building up since the early 2000s. For a relatively young national security organisation, it is essential to find allies in the world. This essay examines the potential for Japan to join the Five Eyes alliance. The facts available on Japan's emergence as a "Sixth Eye" are reviewed. In the course of our analysis, we will examine why Japan has a chance of joining the alliance, and why it is in the interest of the original five members to be the first non-Anglo-Saxon country to become a member. Finally, we will look at the options for the future.

Keywords: Japan, national security, Five Eyes, People's Republic of China, Russian Federation, Democratic People's Republic of Korea

¹ Tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Lőrincz Lajos Közigazgatási Jogi Tanszék, e-mail: safran.jozsef@uni-nke.hu

² Hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, e-mail: bokodilacko@gmail.com

1. Bevezetés

A hidegháború lezárultát követően Japánnak szembe kellett néznie a megváltozott biztonsági környezettel, ami már nem engedte meg számára, hogy továbbra is a bezárkózó, pacifista nézeteihez ragaszkodjon. A nemzetbiztonsági szektorban a 2000-es évek kezdete óta éppen ezért fokozatos, de óvatos léptű építkezés figyelhető meg, amivel Japán főleg a SIGINT,³ elemző-értékelő és információvédelmi képességeit fejlesztette. Az aktívabb külhoni szerepvállalásban egyre nagyobb szerep hárul Japán nemzetbiztonsági szolgálataira: a polgári hírszerző szolgálatnak megfelelő Kabinet Hírszerző és Kutató Hivatalra (japánul 内閣情報調査室), az elhárító tevékenységet ellátó Nemzetbiztonsági Hírszerző Szakszolgálatra (japánul 公安調査室), valamint a katonai titkosszolgálatra, az Információs Központra (japánul 情報本部). A legfontosabb fordulóponatok a 2000-es évek eleje óta a cselekvőképes szolgálatok megteremtéséhez sok lépést megtett az ország. Az átalakítások közül kiemelendő a Japán Nemzetbiztonsági Tanács létrehozása, az önvédelmi törvények módosítása, és a japán fegyveres erők alkalmazását könnyebbé tevő jogszabályok meghozatala. Habár az ország nemzetbiztonsági tekintetben még mindig mutat hiányosságokat (főleg HUMINT⁴ terén), de a fokozatosan kiépülő rendszer hatékonyabbá tételéhez természetesen szükséges a szövetségi együttműködés is.⁵

A viszonylag fiatalnak mondható, még nem kiforrott, pletykáknak bőven teret adó japán nemzetbiztonsági rendszerrel kapcsolatban a sajtóban rendkívül sok helyen tényként kezelik, hogy Japánt beveszik az Öt Szem⁶ szövetségébe, ami egy rendkívül érdekes és új korszak kezdetét jelentené a szövetség történelmében, mivel nem volt még arra példa, hogy nem angolszász ország csatlakozzon. Tanulmányunk során megvizsgáljuk a jelenlegi helyzetet Japán Öt Szembe integrálódásával kapcsolatban, és feltárjuk az okait annak, hogy a fejlődő nemzetbiztonsági szolgálati rendszere milyen okokból válhat a világ legnagyobb megfigyelő (hírszerző) szövetségének tagjává.

2. Japán és az Öt Szem kapcsolata

Az Öt Szem együttműködése egy több mint 75 évre visszanyúló hírszerzési szövetség Ausztrália, Kanada, Új-Zéland, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok között. Habár a szövetség sok országgal együttműködik és folytat információcserét, a taglétszám bővítése még nem történt meg, azonban a közeljövőben ez megváltozhat.

³ A SIGINT szó az angol Signal Intelligence, azaz jelhírszerzés rövidítése, amely elsősorban a katonai és polgári rádióforgalom elfogására és elemzésére koncentrál.

⁴ A HUMINT szó a Human Intelligence, azaz emberi erőforrásokkal folytatott hírszerzés rövidítése.

⁵ Bartók András: Japán hírszerző szolgálatai – a pacifista doktrínából fakadó problémák és fejlődési lehetőségek. *Szakmai Szemle*, (2017), 1. 40–61.

⁶ Az Egyesült Királyság – Amerikai Egyesült Államok Megállapodás (The United Kingdom – United States of America Agreement, UKUSA) egy multilaterális kooperációs szövetség, amely főképp a jelhírszerzés információinak megosztására épül Ausztrália, Kanada, Új-Zéland, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok között. A hírszerzési szövetség nem hivatalos neve az „Öt Szem”, amely szimbolikus jelzése annak, hogy ez az öt ország együtt figyel a világ eseményeit. Forrás: A Brief History of the UKUSA agreement. *GCHQ*, 2021. március 5.

Egyes sajtóorgánumok már tényként kezelik ezt, azonban hivatalos bejelentés még nem történt. Japán Öt Szembe integrálásával kapcsolatban több jel is arra mutat, hogy a felvétele gyakorlatilag csak idő kérdése. A WikiLeaks szerint titkos tárgyalások több ízben folytak az Egyesült Királyság és Japán között. 2017-ben a növekvő nukleáris feszültségek közepette Dél-Koreával együtt Tokiót is meghívták az Öt Szem egyik ülésére, amely ritka eset az együttműködés történetében. Többszöri találkozó után a japánok kijelentették, hogy tagokká szeretnének válni.⁷ Japán már jogilag is készül arra, hogy megerősítse titkosszolgálati kapcsolatait partnereivel: először 2013-ban elfogadták a Különleges Titkok megőrzésével kapcsolatos törvényt (特定秘密の保護に関する法律案),⁸ majd 2020 júniusában kiterjesztették az állambiztonsági törvény hatályát az Amerikai Egyesült Államokon kívüli országokkal folytatott információcserére is. A taggá válás szándékát mutatja még az a találkozásorozat, amelyet Toshimitsu Motegi és Dominic Raab külügyminiszterek folytattak le, Japán és az Egyesült Királyság egy-egy fellépésének érdekében az Indo-Csendes Óceáni térségben, különösen a kínai terjeszkedés elleni fellépés jegyében.⁹ A szövetséget még Indiával és Ausztráliával is megerősítették, aminek következtében a kicserélt katonai információkat immáron mint államtitkot tartják nyilván.¹⁰

A japán hírszerzés főképp a jelhírszerzésre épül, és egyelőre kevésbé az emberi erővel folytatott információszerzésre. Az Öt Szembe integrálódás során a kormányzat főleg ezen képességek kiépítésére és fejlesztésére helyezte a hangsúlyt, aminek a költségvetésben is látható jelei vannak. A kiberbiztonsági kiadások a harmadával nőttek 2018 és 2019 között, mintegy 85 milliárd yenre (körülbelül 770 millió dollár 2021-es árfolyamon), és a kiberbiztonsági állomány létszámát is közel háromszorosára növelték.¹¹ Hozzá kell tenni, hogy ezek főképp válaszreakciók voltak a Kínából és Észak-Koreából jövő növekvő kibertámadásokkal szemben. Ráadásul a kacifántos jogi környezet és társadalmi kétségek akadályozzák a titkosszolgálati munkatársak munkáját, sokszor triviális esetben is korlátozott a belső hálózatokon folytatott tevékenységük.¹²

Azonban nem csupán katonai és nemzetbiztonsági vonulatai vannak az együttműködésnek, hanem gazdasági is. A 2019-es koronavírus-válság rámutatott a világ függőségére az ipari termelés számára szükséges ritka és félritka fémek tekintetében. Ezen ásványi nyersanyagok nagyjából 90%-ban Kínából származnak, és a fogyasztói termékek szinte minden ágában alapvető alkotóelemek, legyen szó akár mobiltelefonokról, televíziókról, laptopokról, repülőgép-alkatrészekről, biztonsági berendezésekről vagy rakétákról. Az Öt Szem bejelentette, hogy a kínai dominancia ellensúlyozására védnökséget vállal afelett, hogy megnöveljék a termelést és a szállítást Kanadából,

⁷ Japanese Spies, Once Renowned, have Fallen on Hard Times. *The Economist*, 2019. szeptember 14. Online: <https://cis.mit.edu/sites/default/files/documents/Japanese%20spies,%20once%20renowned,%20have%20fallen%20on%20hard%20times%20-%20Banyan.pdf>

⁸ Japán Kormánya: *A Különleges Titkok megőrzésével kapcsolatos törvény áttekintő ismertetése* (特定秘密の保護に関する法律案の概要).

⁹ Wajahat Khan – Masaya Kato: China's Rise Forges New Bond between Japan and Five Eyes. *Nikkei Asia*, 2020. augusztus 7.

¹⁰ Khan–Kato (2020): i. m.

¹¹ *The Economist* (2019): i. m.

¹² Bartók (2017): i. m.

Ausztráliából és az USA-ból.¹³ Andrew Hastie, Ausztrália parlamentje hírszerzési bizottságának elnöke támogatását fejezte ki Japán felé, mivel szükséges egy új kereskedelmi hálózat kialakítása, ami magával hozza azt, hogy az ellenérdekelt entitások megpróbálják kihasználni a gyengeségeit és támadást intézni ellene. Ennélfogva fontos, hogy az Öt Szem – kiegészülve Japánnal – a szabadkereskedelmet szavatolva mérje fel a sebezhetőségeit, minimalizálja a kockázatokat, és megfelelő védelmet biztosítson az ellátásnak.¹⁴

Ahhoz, hogy Japán megfelelően reagáljon a megváltozott biztonsági környezetre, védelempolitikáját közép- és hosszú távon a szomszédos és közeli országok katonai fejlesztési tendenciáihoz kell igazítani. Fontos természetesen az is, hogy a szakemberek felismerjék az esetleges veszélyeket már az első jelekből: így a védelmi képességeit Tokió hatékonyan tudná bevetni. Ezen okból kifolyólag a Japán Védelmi Minisztérium (japánul 防衛省) és a Japán Önvédelmi Haderő (japánul 自衛隊 [じえいたい]) is változatos módszereket fejlesztettek ki és alkalmaznak annak érdekében, hogy napi szinten gyorsan és pontosan begyűjtsék a tájékoztatáshoz szükséges információkat. A hírszerzési információgyűjtés elemei:

- Japán légterében végbemenő katonai kommunikáció és a különféle fegyverrendszerek elektromos/elektronikus jeleinek megszerzése, feldolgozása és elemzése;
- a különféle képi és információgyűjtő műholdakból származó információk megszerzése, feldolgozása és elemzése;
- hajók, repülőgépek és egyéb eszközökkel végrehajtott felügyeleti tevékenység;
- nyílt forrású hírszerzés megerősítése (Open Source Intelligence, OSINT);
- katonai attasék és más hivatalnokok vagy tisztségviselők által végzett információgyűjtés.¹⁵

A Japán Védelmi Minisztérium által kiadott röpirat (angolul: *Defense of Japan – Pamphlet*. 2021) – amely hasonló Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájához, és egyben a japán védelmi stratégiának is tekinthető – az ázsiai térségből három olyan országot emel ki, amelyet Japán nemzetbiztonsági érdekei és a szövetségi kötelezettségeinek teljesítése szempontjából kiemeltnek tartanak: a Kínai Népköztársaság, az Oroszországi Föderáció és a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság.

3. Kínai Népköztársaság

Kínával Japánnak történelmi konfliktusai vannak. A japán gazdaság legsebezhetőbb pontja a külföldi nyersanyagoktól és piacoktól való függés. Japán szigetország, szegény természetes nyersanyagokban, ritkafémekben és kevés mezőgazdasági területtel rendelkezik, ezért rendszeres behozatalra szorul mindenfajta élelmiszerből, ipari

¹³ Patrick Wintour: Five Eyes Alliance Could Expand in Scope to Counteract China. *The Guardian*, 2020. július 29.

¹⁴ Wintour (2020): i. m.

¹⁵ Defense of Japan – Pamphlet (2021). 40.

nyersanyagból és árucikkekből. A logisztika javát a tengeren keresztül, azon belül is a Dél-kínai-tengeren bonyolítja le.

A területi viták Ázsiában nem nevezhetők ritka jelenségeknek, és van, hogy egy adott ország külpolitikájára is jelentős hatással vannak.¹⁶ A Szenkaku-szigetek környékén Kína haditengerészeti aktivitása és a folyamatos határsértések a japán partiőrség és az Önvédelmi Haderő számára mindennapi veszélyforrást jelentenek. A nevezett szigetcsoport lakatlan, Okinavától nyugati irányba helyezkedik el, nagyjából egyenlő távolságra Kínától és Tajvantól, viszont 1971 óta japán fennhatóság alatt álló területnek minősül. A szigeteket környező tengerfenék alján a föld legnagyobb kőolajlelőhelyeinek egyike található: így nem is volt kérdés, hogy a térség gazdasági potenciáljának megnövekedésével Kína területi igényei is megjelentek, magukkal hozva az intenzívebb haditengerészeti jelenlétet.¹⁷

A tengeri határsértések intenzitása 2008-ban növekedett meg, mivel ebben az évben történt az a nyilvános, önkéntes aktus amelynek során engedély nélkül léptek át japán felségvizekre a Szenkaku-szigetek közelében, amikor is egy több óráig elhúzódo incidens során két kínai felségjelzésű hajó, többszöri felszólítás ellenére is lehorgonyzott az említett területen, és csak diplomáciai csatornákon keresztül sikerült őket távozásra készítenie a helyi hatóságoknak. 2019-ben és 2020-ban összesen 214 esetet regisztráltak, amikor megszegtek a felségvizekre¹⁸ vonatkozó behajózási szabályozásokat, az úgynevezett csatlakozó övezetben¹⁹ még több esetről számoltak be, pontosan 2258-ról. Az esetszámok növekedése jól mutatja a kínai haditengerészet növekvő ambícióit, ami csak erőszakosabb cselekedetekre sarkallhatja a pekingi vezetést.²⁰ Aggodalomra ad okot a 2021 februárjában hatályba lépő kínai parti őrségről szóló törvény (*China Coast Guard Law*), amely meghatározza a parti őrség felelősségét és hatáskörét, beleértve a fegyverhasználatot is.²¹ A törvény hiába nem sértheti az érintett országok jogos érdekeit, a nemzetközi jogba ütközik, továbbá a földrajzi viszonyok kétértelműsége se ad biztos támpontot a helyzet orvoslására. Mindkét fél a diplomácia és az erőfitogtatás módszerét felhasználva igyekszik nyomást gyakorolni a másik félre, hogy elállásra készítse a szigetek kapcsán, de a hatalmas gazdasági potenciállal rendelkező területek feladása egyik félnek sem érdeke.

¹⁶ Példaként hozható a Kuril-szigetek kapcsán fennálló orosz–japán tulajdonjogi vita, amelyben távolról, közvetett módon az Amerikai Egyesült Államok is becsatlakozik. Természetesen támogatja keleti szövetségeseit, és biztosítja a tengeri kereskedelemben lévő érdekeltségeit, amit jelentős katonai jelenléttel is nyomatékosít.

¹⁷ Bartók András – Wagner Péter: Kínai A2/AD és válaszreakciók Kelet-Ázsiában (1.). *KKI Elemzések*, E-2020/69. 8.

¹⁸ A partvonaltól/alapvonalától 12 tengeri mérföldön (22,2 km) belüli övezet. Forrás: Az Egyesült Nemzetek tengerjogi egyezménye. Lásd: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=LEGIS-SUM:4337127#keyterm_E0002

¹⁹ További 12 mérföld széles zóna.

²⁰ Suk Kyoony Kim: The Senkaku Islands Dispute Between Japan and China: A Note on Recent Trends. *Ocean Development & International Law*, 52. (2021), 3. 260–273.

²¹ Coast Guard Law of the People's Republic of China (2021. január 22.).

4. Oroszországi Föderáció

Az ázsiai és európai országok kapcsolata igen hosszú múltra tekint vissza, és ez alól Oroszország és Japán sem képez kivételt. A mai viszonyok tekintetében a 19–20. század fordulóját érdemes fordulópontnak tekinteni a két állam egymás iránti viszonyaiban, pontosabban az 1905-ben japán győzelemmel végződő orosz–japán háborút. Az orosz cár nem vette figyelembe, hogy egy újabb versenytársra kell számítani az ázsiai térségben, méghozzá egy, a nyugati irányú fejlődést választó ország, az akkori Japán Császárság képében.²²

A második szakasz a II. világháború vége volt, amikor is Japán 1945 augusztusában megadta magát az Amerikai Egyesült Államoknak. Az USA-csapatok megszállása „kötelező” szövetségbe való belépést eredményezett, ami máig meghatározza Japán gazdasági, politikai és katonai működését. A hidegháború, valamint a gazdasági növekedés megtorpanása után sok problémával kellett szembesülnie a japán államnak, hogy továbbra is fenn tudja tartani meghatározó szerepét a térségben.

Elsősorban a területi integritás, az elfoglalt területek békés úton való visszaszerzése került előtérbe, aminek kitűnő példája a máig elhúzódó vita a Kuril-szigetek hovatartozásáról és katonai célú felhasználásáról. Az említett szigetcsoport északkeleti irányban helyezkedik el Japán öt főszigetének legészakibb tagja, Hokkaidó, és az Ohotszki-tenger között. A II. világháború óta, immáron 76 éve orosz fennhatóság alatt álló szigetlánc négy tagjára (Iturup, Kunasir, Sikotan és Habomai szigete) máig igényt tart Japán, és emiatt nem született még – 1945-óta! – békemegállapodás a két ország között. Az álláspont egy rövid időszak kivételével (amikor is Jelcin elnök engedni kívánt a japánok javára) folyamatosan stagnál, amit hadászati és történelmi példákkal indokolnak. E történelmi eseményeket hivatkozási alpnak tekintik: a világháborúban sok orosz katona adta életét a hazájáért, továbbá a nacionalista politika része, hogy a harcban szerzett, „elbirtokolt” területek elvesztése az elesett katonák áldozatának semmibe vételét jelentené.²³ Oroszország a politikai haszon érdekében nem szándékozik feladni területi igényeit, már csak azért sem, mert az Amerikai Egyesült Államok jelentős katonai erővel rendelkezik a szigetországban.²⁴ Moszkva szemszögéből így a szigetek visszaadása kizárt, hiszen azok ugródeszkaként szolgálhatnának egy esetleges támadáshoz, de amerikai légibázis létrehozását, vagy akár ballisztikus rakéták telepítését sem zárnák ki, ha a szigetek Tokió fennhatósága alá kerülnének. Ez a kényszer egy, az amerikai és japán külügyminiszter között lezajlott tárgyalás kapcsán merült fel, amelyben Washington kijelentette, hogy ha Japán lemond a Kuril-szigetek, korábban megnevezett négy szigetének tulajdoni igényeiről akkor az Egyesült Államok hadereje korlátlan időre „bérbe” veszi Okinava szigetét mint katonai támaszpontot.²⁵

²² Yoko Hirose: *Japan–Russia Relations: Can the Northern Territories Issue be Overcome?* Center For Strategic International Studies, Japan Chair, 2018.

²³ Vlad M. Kaczynski: *The Kuril Islands Dispute Between Russia and Japan: Perspectives of Three Ocean Powers. Russian Analytical Digest*, (2020), 7. 6–8.

²⁴ Itt állomásozik a legtöbb, külföldön szolgáló amerikai katona, körülbelül 55 ezer fős állomány. Stephen Losey: *Here's What It Costs to Keep US Troops in Japan and South Korea. Military News*, 2021. március 23.

²⁵ Kaczynski (2020): i. m.

A két ország közötti békemegállapodást tovább nehezítette a 2014-es krími válság, amelynek kapcsán Japánnak kötelezően szankciókat kellett kivetnie Oroszországra,²⁶ miközben igyekeztek fenntartani a nehezen létrejött baráti viszonyt. A gazdasági korlátozások hatására Vlagyimir Putyin elnök kijelentette, nem hajlandó olyan országgal tárgyalni, amely szankciókat foganatosít hazája ellen.²⁷

5. Koreai Népi Demokratikus Köztársaság

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság a világ szinte minden országa számára erős nemzetbiztonsági, biztonsági, illetve katonai fenyegetést jelent. Viszonylag közeli államként Japán szintén nem hagyhatja figyelmen kívül a Phenjan felől érkező kihívásokat.

A japánok és koreaiak történelme az írásbeliség kialakulásának korszakát is túl-növi, legyen szó háborúról, kulturális keveredésről vagy éppen kereskedelemről, ám a modern diplomácia világában is igyekezett fenntartani a kapcsolatot a kettéosztott félsziget államaival. Az Észak-Koreával való bárminemű jó viszony ápolását több tényező is befolyásolja a mai napig, mint a társadalmi és politikai berendezkedés (demokratikus és diktatórikus rendszerek szembenállása), az Amerikai Egyesült Államokhoz és más nyugati országokhoz fűződő kapcsolat, továbbá Kína és Oroszország erősödő katonai jelenléte a térségben, az ENSZ gazdasági szankciói Észak-Korea ellen, az emberi szabadságjogok korlátozásának kérdése, kibervédelem, kémkedés és még lehetne folytatni a sort. Azonban a számos veszély közül elsősorban, az észak-koreai ballisztikus rakéták és azok egyre növekvő hatótávja jelent komoly fenyegetést, nemcsak Japán, de legfontosabb nyugati szövetségese, az Egyesült Államok számára is.

Észak-Korea rengeteg nem szokványos módszert alkalmaz céljai elérésének érdekében. Ilyen például az emberrablás eszköze: külföldi országok állampolgárait hurcolják el külföldi tartózkodásuk ideje alatt, vagy akár közvetlen az anyaország területéről a céllal, hogy ügynököket képezzenek belőlük, akiket többek között információszerezésre használhatnak fel. Ez nemzetbiztonsági szempontból hatalmas veszélyt jelent, hisz egy, a célország anyanyelvét és társadalmi viszonyait kitűnően ismerő hírszerző komoly károkat tud okozni. A konfliktusos helyzet 2002 óta egyre fokozódott, és a kiemelt emberrablások ügye folyamatos vitapontként szolgál a két állam között, hisz Japán integritásának megsértése mellett társadalmi elégedetlenséget, nemzetbiztonsági problémákat is szült.²⁸

Az emberéletek védelme mellett a japán kormány elkötelezett a területi integritás megóvása iránt, és igyekszik tárgyalóasztalhoz ültetni az észak-koreai vezetést, hogy az elrabolt japán állampolgárokat mielőbb visszahozhassák szeretteikhez.²⁹

²⁶ A G7 tagjaként nem volt választása Japánnak, tartania kellett magát a döntéshez.

²⁷ Martin Fackler: Japan Imposes New Sanctions on Russia but Keeps a Diplomatic Door Open. *The New York Times*, 2014. augusztus 5.

²⁸ Az ügyek gyakorlatilag 2004 óta folyamatosan napirenden vannak a japán közélet több fórumán is, ami köszönhető az emberrablásban érintett családtagok küzdelmének, és az ezt felkaroló médiának. Takahiro Yamamoto: Abduction: Japan's Blunders in Negotiations with North Korea. *North Korean Review*, 5. (2009), 2. 34–42.

²⁹ Shunji Hiraiwa: Japan's Policy on North Korea: Four Motives and Three Factors. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 9. (2020), 1. 1–17.

E tárgykörben nem hagyható figyelmen kívül az Abe-kormányzat idején a hozzáállás megváltozása, viszont, mivel az addigi keményvonalasabb politikát, amelyet Japán képviselt felváltotta egy tárgyalóképesebb irányzat, erre a 2018-as Trump és Kim Dzsongun találkozó miatt került sor. Ebből következtetni lehet, hogy az amerikai külpolitika mennyire képes befolyásolni Japán hozzáállását, legalábbis Észak-Korea tekintetében. Viszont nemcsak az USA az egyetlen baráti tényező, akire tekintettel kell lennie Japánnak, hanem Phenjan közvetlen szomszédja Dél-Korea is befolyásolhatja a japán külpolitikai célok eredményességét. A folyamatos katonai jelenlét nem messze Szöültől, Észak-Korea folyamatosan fejlődő nukleáris és rakéta programja állandó biztonsági kockázatot jelent Dél-Korea számára, aki nem nézi jó szemmel, ha Japán kedvezőbb helyzetbe tudja hozni magát északi szomszédjával szemben. Ilyen helyzetekben Japán sokszor „eshet két szék közé”, mivel nemcsak a szövetségi rendszerben végbemenő mikrováltozásokat kell kiismernie, de igazodnia kell a baráti országok perspektíváihoz is, továbbá közvetlen, más ázsiai szomszédjaival, mint Tajvannal, Oroszországgal és Kínával is jóbaráti viszony kialakítására kell törekednie. Az utóbbival leginkább, hiszen az USA után Kína jelenti a második legnagyobb politikai és katonai tényezőt a világon.³⁰

6. Kibertámadások Kínából, Oroszországból és Észak-Koreából

A kibervédelem szempontjából több konkrét esetet, illetve gyanút is hoz a három fő prioritizált területből a Japán Védelmi Minisztérium által kiadott röpirat. Ezek a támadások éppen Kínából, Észak-Koreából és Oroszország területéről érkeztek:

- Kína Nemzetbiztonsági Minisztériumához (kínaiul 中华人民共和国国防部; angolul *Ministry of National Defense of the People's Republic of China*) szorosan köthető entitás kibertámadásokat intézett japán magánvállalatok ellen, amelyek részt vettek a Covid-19 elleni vakcina kifejlesztésében. Ugyancsak számítógépes támadások történtek, nagy valószínűséggel a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg támogatásával további 200 japán vállalat ellen.
- A Felderítő Főcsoportfőnökség (oroszul *Главное разведывательное управление*, GRU) a pyeongchangi téli olimpiai játékok és a Tokiói Nyári Olimpiai Játékok alatt folytatott kibertevékenységet Japán ellen.
- Észak-Korea haderejének, a Koreai Néphadseregnek (koreaiul 조선인민군, Csooszon Inmingun) kibertámadásai Japán ellen.³¹

7. Japán Hatodik Szemmé válásának lehetőségei

A viszony erősítése az Amerikai Egyesült Államokkal 2021-ben kiemelt kérdés, amit Japán Védelmi Minisztériumának röpirata is megerősít, az együttműködés rengeteg területét felsorolva: „Együttműködés az űrben és kibertérben”; „Átfogó

³⁰ Hiraiwa (2020): i. m.

³¹ Defense of Japan – Pamphlet (2021): i. m. 22.

lég- és rakétavédelem”; „Kétoldalú kiképzések és gyakorlatok”; „Hírszerzési, felügyeleti és felderítési (Intelligence, Surveillance, Reconnaissance, ISR) tevékenységek”; „Tengeri biztonság”; „Logisztikai támogatás” és „Együttműködés a Japánt érő nagy méretű katasztrófák kezelésében”.³² Témánk szempontjából főképpen az ISR-tevékenység a fontos, ami alapján békeidőben és úgynevezett „szürke zónás helyzet”-ben is folyamatos hírszerzési tevékenységet folytatnak közösen a Japán körüli területeken. Ebben nagy szerep hárul a Japán Önvédelmi Haderőre, amely felügyeli Japán felségvizeit és belső légterét, továbbá a környező tengereket és légtereket is, ezáltal biztosítva a zökkenőmentes és azonnali reakciót a különböző eseményekre. A Japán Védelmi Minisztérium Új-Zélandra, Spanyolországba és Izraelbe is új katonai attasét küldött 2021-ben, akinek feladata – egyebek mellett – az Óceániai régió Európához és a Közel-Kelethez kapcsolódó hírszerzésének megerősítése.

Ankit Panda és Jagannath Panda elemzésükben rávilágítanak arra, hogy Japán integrációja a természetes fejlődés és biztonsági fenntarthatóság velejárója, hiszen már több évre visszamenőleg is kulturális és bürokratikus együttműködés van az Öt Szem között – tehát de facto tagállamnak mondható. Véleményük szerint nem volt reális, hogy azonnal hivatalossá válik a Hat Szem, hiszen lépésről lépésre kell megtervezni egy ilyen folyamatot, és nem azáltal mélyül el a kooperáció, hogy azt szerződés formájában is hivatalossá teszik. A gyors csatlakozás folyamatába még akadályokat gördítenek Japán nemzetbiztonsági rendszerének kezdetlegességei és jogi problémái, továbbá a lépés társadalmi elfogadottsága, hiszen mindehhez a titkosszolgálatokhoz felemásan viszonyuló japán lakosságnak is hozzá kell szoknia.³³

Japán mint a „Hatodik Szem” logikus lépésnek mondható, mivel már alapvetően rengeteg titkosszolgálati-technológiai együttműködés van az országok között, amely a növekvő biztonsági fenyegetések (Kína, Észak-Korea, Oroszország, kiberhadviselés) miatt a kapcsolatok elmélyítését indokolja. Az ország stratégiai terveiben is a szorosabb együttműködést és a nemzetközi szövetségi struktúrába való mélyebb integrálódást fogalmazzák meg gazdasági és biztonsági vonalon is. Abe Sinzō kormányzása alatt Japán többoldalúan törekedett a biztonsági átalakulásra, kiemelten fókuszált a kollektív védelemre és a proaktív béketeremtésre.³⁴ Tokió szerepet tölt be a Transz-csendes-óceáni Partnerségi Megállapodásban (angolul *Trans-Pacific Partnership Agreement*, TPP) és a Minőségi Infrastruktúra Kibővített Partnerségében³⁵ (*Expanded Partnership of Quality Infrastructure*, EPQI). A többoldalú biztonsági és gazdasági együttműködések növekvő száma is bizonyítéka a kialakuló új struktúrának, amelyben Japán kulcsszeplővé válhat.³⁶ Habár meglepő lehet, de az integrációt akár könnyítheti, hogy Japán jelenlegi titkosszolgálati rendszere viszonylag új, hiszen a 2013-as nemzetbiztonsági törvényre épül, ezért az implementáció és igazítás könnyebb lehet. Ehhez viszont fel

³² Defense of Japan – Pamphlet (2021): i. m. 31.

³³ Jagannath Panda – Ankit Panda: Resolved: Japan Is Ready to Become a Formal Member of Five Eyes. *Debating Japan*, 3. (2020), 8. 1–6.

³⁴ James L. Schoff – Douglas E. Rake – Joshua Levy: A High-Tech Alliance: Challenges and Opportunities for U.S. Japan Science and Technology Collaboration. *Carnegie Endowment for International Peace*, 2021. július 29. 7–8.

³⁵ Ministry of Economy, Trade and Industry: The “Expanded Partnership for Quality Infrastructure” Initiative Directed Toward the G7 Ise-Shima Summit Meeting Announced.

³⁶ Japan Passes Controversial Secrecy Law. *Australia Network News*, 2013. december 7.

kell készülniük arra, hogy már a törvény elfogadása is széles körű elégedetlenséget váltott ki a japán társadalomból, köszönhetően annak, hogy a legtöbb információhoz könnyen hozzá lehet férni,³⁷ és az információk érzékenységi szintek alapján való osztályozásának szabályozása nem szigorú.³⁸ Szükségesek olyan biztosítékok, amelyek szavatolják, hogy a laza jogszabályi környezetet felváltja egy sokkal feszebb, és megfelelő elhárítási potenciálok épülnek ki annak érdekében, hogy a közös „tudás” a lehető legnagyobb biztonságban legyen.

A Herz-féle fegyverkezési spirál az Indo-csendes-óceáni helyzetre is jellemző, még nemzetbiztonsági vetületben is. Kína is figyelemmel kíséri az erősödő titkosszolgálati szövetségeket a körzetében, ezért hálózatait már kibővítette a megelőzés érdekében. Japán geopolitikai közelsége is indokolja a Kínai térségbeli kezelését. Japán ezáltal az első nem angol anyanyelvű és Kelet-Ázsiai ország lenne a tagok között. A japán technikai képességeknek hála az Öt Szem növelni tudná hálózati megfigyelésének képességeit a térségben, és nem utolsósorban az Abe Sinzō miniszterelnök által megkezdett önvédelmi politikai célba is beilleszkedne. Tokió 2013 óta fokozatosan fejleszti és összehangolja elhárító és információvédelmi szerveinek munkáját, de a folyamat még messze nem ért véget.³⁹ Az Öt Szem hatékonysága, életképessége és fenntarthatósága annak köszönhető, hogy évtizedek óta szinergia van kulturális és bürokratikus intézményeik között. Japán SIGINT szempontjából a világ egyik legszéleskörűbb hírszerző rendszerével rendelkezik, amire a II. világháború utáni önkorlátozások miatt minimális szinten tartott katonai képességek miatt volt szükség, hiszen előre kellett jelezni az esetleges támadásokat. Az integrációt elősegíti, hogy az Öt Szem nagy biztonsági kihívásként tekint Kína és Észak-Korea jelenlegi politikájára, amelyekre Japán – már csak történelmi okokból is – óva tekint és nagy fókusz helyez.

Az Öt Szembe integrálódás ideje Japán számára azonban – az említett pozitívumok ellenére – még nem érkezett el. Tokió hűséges társ és jó szövetséges, felelősséget vállal a nemzetközi biztonság kialakításában, és jó úton halad, hogy teljesértékű partner legyen. Mint ahogy Bartók András már kifejtette, a nemzetbiztonsági rendszer kialakítása, a szövetségi rendszer, a módszerek, a HUMINT-rendszer nem teljesen épült be a társadalomba, főleg a múltbéli törésvonalak miatt.⁴⁰ A HUMINT fejlesztése még jobban elindítaná a japán biztonság előrelépését azáltal, hogy az információmegosztás sokkal szerteágazóbb lenne: de természetesen így még több információt kellene megosztaniuk az Öt Szemmel, mint eddig.

Az Öt Szem SIGINT szempontjából több hivatalos kapcsolatot is ápol európai országokkal, például Hollandiával, Norvégiával, Franciaországgal vagy Dániával, akik az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (*North Atlantic Treaty Organization*, NATO) tagjai is egyben. Alacsonyabb szintű együttműködést folytatnak Spanyolországgal, Belgiummal, Németországgal, Olaszországgal és Svédországgal is.⁴¹ Ez diplomáciai

³⁷ Morton H. Halperin – Molly Hofsommer: *Japanese Secrecy Law and International Standards*. *Open Society Foundations*, 2014.

³⁸ Mina Pollmann: *Japan's Controversial State Secrets Law: One Year Later*. *The Diplomat*, 2015. december 9.

³⁹ Shingo Tsuru: *Tokyo to Crack Down on Spying in Japan by China, N. Korea*. *The Asahi Shimbun*, 2020. november 2.

⁴⁰ Bartók (2017): i. m.

⁴¹ Panda–Panda (2020): i. m.

aggályokat teremthet az Öt Szem szövetsége felé, hiszen az említett államok is találhatnak okot arra, hogy hivatalos tagságot kérjenek, ami megosztottságot eredményezhet a tagok között. Jelenleg azonban olybá tűnik, hogy Japán válhat az első hivatalos nem angolszász taggá, akit felvesznek soraikba, mivel főképp geopolitikai szempontból jelenléte kiemelkedően fontos Kína, Oroszország és Észak-Korea miatt.

Sajid Javid⁴² már kifejtette támogatását, nem csupán Japán csatlakozását érintve. Félve a Japán körüli autokrata rendszerek megerősödésétől és agresszív politikájától, a szövetség megerősítéséről és elmélyítésének elhatározott szándékáról nyilatkozott, aminek csupán első lépése a szolidaritási stratégia az Öt Szemmel.⁴³ A hosszú távú tervek között az Öt Szem nem csupán Japánnal kívánja kiegészíteni a soraikat, hanem tervben van Dél-Korea és több európai uniós ország felvétele is. Természetesen hivatalos információk még nem állnak rendelkezésre, de a tagországok mindenképp szeretnék, ha a jövőben több nemzet is bekapcsolódna.

8. Összegzés

Japán pacifista nézetrendszere rengeteg paradigmaváltáson esett át az elmúlt évtizedekben, ami jelentős átalakulásokat hozott az ország nemzetbiztonsági szektorában is. Fokozatosan engedtek az önkorlátozásokból, amit törvényi és intézményi változtatásokkal lazítottak. A pacifista nézetrendszertől való eltávolodás és a nemzetbiztonsági intézményrendszerük mozgósítása azonban kevésbé lenne hatékony erős szövetségesek nélkül. Japán már hosszú ideje tagja több szövetségi rendszernek, illetve folytat tárgyalásokat, de nemzetbiztonsági kapcsolatrendszerük szempontjából az Öt Szem szövetségébe való integráció óriási előrelépés lenne az ország számára. Erre több tényező is rámutat:

- Japán kollektív védelmi és proaktív béketeremtő doktrínája, törvényi engedmények más országokkal való információcserére;
- Japán geopolitikai szempontból fontos az Öt Szem számára, relatív közelsége miatt Észak-Koreához, Oroszországhoz és Kínához. Ezzel összhangban a Japán Védelmi Minisztérium által kiadott röpirat is ezt a három országot jelöli meg fő irányként a nemzetbiztonsági szervezetrendszer számára;
- az Indo-csendes óceáni helyzet;
- a WikiLeaks által nyilvánosságra hozott dokumentumok szerint titkos tárgyalásokat folytatnak a tárgyalásokról;
- 2017-ben meghívták Dél-Koreával együtt az Öt Szem gyűlésére, és több tagország is kifejtette támogatását Tokió lehetséges csatlakozásával kapcsolatban;
- a ritka és félritka fémek megnövekedett kereslete és a kínai dominancia ellensúlyozása a térségben. Japán nemzetbiztonsági szolgálatainak célja, hogy minimalizálják a kockázatokat és megfelelő védelmet biztosítsanak az ellátási láncoknak;
- Japán hivatalosan bejelentette szándékát a csatlakozásról.

⁴² Sajid Javid: Brit konzervatív politikus, az Egyesült Királyság volt kincstári kancellárja, 2021 júniusa óta a brit kormány egészségügyi minisztere. Lásd: <https://members.parliament.uk/member/3945/contact>

⁴³ Sajid Javid: We Must Treat the Threat of Chinese and Russian Cyber Attacks as Seriously as We Do Terrorists. *Daily Mail*, 2020. július 25.

Japán Öt Szemhez való csatlakozása egy olyan erős és hasznos szövetségest jelenthet a tagországok számára, amely az Észak-kelet Ázsiai térség biztonságát hatékonyabban tudná szavatolni. Azonban ezeket a lépéseket apránként érdemes megtenni, mivel a jogi, bürokratikus és társadalmi feltételek még nem teljesen adottak ahhoz, hogy a szövetség ne csak formálisan bővüljön. Amennyiben Japán folytatja megkezdett útját, fokozatosan erősíti a bizalmat, a kiszivárogtatások esélyét csökkenti és garantálja a hírszerzés és elhárítás professzionalizmusát és minőségét, akkor könnyedén „Hatodik Szemmé” válhat.⁴⁴

Felhasznált irodalom

- Bartók András: Japán hírszerző szolgálatai – a pacifista doktrínából fakadó problémák és fejlődési lehetőségek. *Szakmai Szemle*, (2017), 1. 40–61. Online: www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2017_1_szam.pdf
- Bartók András – Wagner Péter: Kínai A2/AD és válaszreakciók Kelet-Ázsiában (1.). *KKI Elemzések*, E-2020/69. Online: <https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.E-2021.07>
- A Brief History of the UKUSA Agreement. *GCHQ*, 2021. március 5. Online: www.gchq.gov.uk/information/brief-history-of-ukusa
- Citowicki, Philip: Integrating Japan Into an Expanded ‘Five Eyes’ Alliance. *The Diplomat*, 2021. április 22. Online: <https://thediplomat.com/2021/04/integrating-japan-into-an-expanded-five-eyes-alliance/> [2021. 08. 19.]
- Coast Guard Law of the People’s Republic of China (2021. január 22.). Online: www.airuniversity.af.edu/Portals/10/CASI/documents/Translations/2021-02-11%20China_Coast_Guard_Law_FINAL_English_Changes%20from%20draft.pdf?ver=rjG35ymdQsmid0NF66uTA%3D%3D
- Defense of Japan – Pamphlet (2021). Online: www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/wp2021/DOJ2021_Digest_EN.pdf
- Fackler, Martin: Japan Imposes New Sanctions on Russia but Keeps a Diplomatic Door Open. *The New York Times*, 2014. augusztus 5. Online: www.nytimes.com/2014/08/06/world/asia/japan-keeps-door-to-russia-open-while-imposing-sanctions.html
- Halperin, Morton H. – Molly Hofsommer: *Japanese Secrecy Law and International Standards*. Open Society Foundations, 2014. Online: www.right2info.org/resources/publications/japans-secrecy-law-and-international-standards
- Hiraiwa, Shunji: Japan’s Policy on North Korea: Four Motives and Three Factors. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 9. (2020), 1. 1–17. Online: <https://doi.org/10.1080/24761028.2020.1762300>
- Hirose, Yoko: *Japan–Russia Relations: Can the Northern Territories Issue be Overcome?* Center For Strategic and International Studies, Japan Chair. 2018. Online: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/180402_Strategic_Japan_Yoko_Hirose_paper.pdf?hydrXAqS45pW4vaKWsre7ZNbqvbfICkWN

⁴⁴ Philip Citowicki: Integrating Japan Into an Expanded ‘Five Eyes’ Alliance. *The Diplomat*, 2021. április 22.

- Japán Kormánya: *A Különleges Titkok megőrzésével kapcsolatos törvény áttekintő ismertetése* (特定秘密の保護に関する法律案の概要). Online: www.cas.go.jp/jp/tokuteihimitsu/gaiyou.pdf
- Japan Passes Controversial Secrecy Law. *Australia Network News*, 2013. december 7. Online: www.abc.net.au/news/2013-12-07/an-japan-passes-controversial-secrecy-law/5142044
- Japanese Spies, Once Renowned, Have Fallen on Hard Times. *The Economist*, 2019. szeptember 14. Online: <https://cis.mit.edu/sites/default/files/documents/Japanese%20spies,%20once%20renowned,%20have%20fallen%20on%20hard%20times%20-%20Banyan.pdf>
- Javid, Sajid: We Must Treat the Threat of Chinese and Russian Cyber Attacks as Seriously as We Do Terrorists. *Daily Mail*, 2020. július 25. Online: www.dailymail.co.uk/debate/article-8560311/SAJID-JAVID-treat-threat-cyber-attacks-seriously-terrorists.html
- Kaczynski, Vlad M.: The Kuril Islands Dispute Between Russia and Japan: Perspectives of Three Ocean Powers. *Russian Analytical Digest*, (2020), 7. 6–8. Online: <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-20-6-8.pdf>
- Khan, Wajahat – Masaya Kato: China’s Rise Forges New Bond between Japan and Five Eyes. *Nikkei Asia*, 2020. augusztus 7. Online: <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/China-s-rise-forges-new-bond-between-japan-and-five-eyes>
- Kim, Suk Kyoon: The Senkaku Islands Dispute Between Japan and China: A Note on Recent Trends. *Ocean Development & International Law*, 52. (2021), 3. 260–273. Online: <https://doi.org/10.1080/00908320.2021.1957242>
- Losey, Stephen: Here’s What It Costs to Keep US Troops in Japan and South Korea. *Military News*, 2021. március 23. Online: www.military.com/daily-news/2021/03/23/heres-what-it-costs-keep-us-troops-japan-and-south-korea.html
- Ministry of Economy, Trade and Industry: The “Expanded Partnership for Quality Infrastructure” initiative directed toward the G7 Ise-Shima Summit Meeting announced. Online: www.meti.go.jp/english/press/2016/0523_01.html
- Panda, Jagannath – Ankit Panda: Resolved: Japan Is Ready to Become a Formal Member of Five Eyes. *Debating Japan*, 3. (2020), 8. 1–6. Online: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/Debating%20Japan_Volume%203%20Issue%208.pdf
- Pollmann, Mina: Japan’s Controversial State Secrets Law: One Year Later. *The Diplomat*, 2015. december 9. Online: <https://thediplomat.com/2015/12/japans-controversial-state-secrets-law-one-year-later/>
- Schoff, James L. – Douglas E. Rake – Joshua Levy: A High-Tech Alliance: Challenges and Opportunities for U.S.–Japan Science and Technology Collaboration. *Carnegie Endowment for International Peace*, 2021. július 29. Online: <https://carnegie-endowment.org/2021/07/29/high-tech-alliance-challenges-and-opportunities-for-u.s.-japan-science-and-technology-collaboration-pub-85012>
- Tsuru, Shingo: Tokyo to Crack Down on Spying in Japan by China, N. Korea. *The Asahi Shimbun*, 2020. november 2. Online: www.asahi.com/ajw/articles/13894385

- Wintour, Patrick: Five Eyes Alliance Could Expand in Scope to Counteract China. *The Guardian*, 2020. július 29. Online: www.theguardian.com/uk-news/2020/jul/29/five-eyes-alliance-could-expand-in-scope-to-counteract-china?CMP=wt_a-world_b-gdnworld
- Yamamoto, Takahiro: Abduction: Japan's Blunders in Negotiations with North Korea. *North Korean Review*, 5. (2009), 2. 34–42. Online: www.jstor.org/stable/43908715